

**УПРАВЛІНСЬКА ПАРАДИГМА «ПРАВА ЛЮДИНИ –
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ – МУНІЦИПАЛЬНІ
ПРАВА ЛЮДИНИ»: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
І ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Баймуратов Михайло Олександрович

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки
України, академік Української академії наук,
професор кафедри політичних наук та права,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського
м. Одеса, Україна*

Кофман Борис Якович

*доктор юридичних наук, старший дослідник, Заслужений юрист
України, професор кафедри політичних наук та права,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського
м. Одеса, Україна*

Єфремова Наталія Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії держави і права,
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

1. Управлінська парадигма «права людини – конституційні права людини – муніципальні права людини» виникає, формується, складається, контекстуалізується, актуалізується та реалізується в практичній площині через: а) діяльність органів публічної влади держави (публічної державної та публічної самоврядної /муніципальної/ [1]), а також б) при сприянні міжнародної спільноти держав завдяки чіткій гуманістично-гуманітарній позиції її інституцій та в) міжнародному нормопроектванню і нормотворчості в межах міжнародного договірної права – тільки в умовах демократичної правової державності та стає її фактичною «візитівкою», нормативним «обличчям», а також основним функціоналом у поведінково-діяльнісному ракурсі, створюючи основоположний нормативно-габітусний тренд, який, по-перше, визначає первинну і визначальну роль феноменології прав людини у сучасному розвитку держави і права в

умовах глобалізації та основоположне значення інституту локальної демократії у вигляді місцевого самоврядування (далі – МСВ), як: а) пріоритетного інституту самоорганізації населення, б) визначальної методології самоідентифікації, самовизначення, самодіяльності, самостратифікації жителів-членів територіальної локальної людської спільноти (територіальної громади /далі – ТГ/), що входять до його складу, в) що здійснюють свій життєвий цикл в межах такої природно-соціальної спільноти, г) впливають на конституювання та процеси самостійної інституціоналізації такої спільноти через вирішення фертильною частиною її жителів-членів своєї репродуктивної функції, г') детермінуючи свою стратегічну роль і значення в державотворчих і нормотворчих процесах.

Варто зазначити, що побудова управлінської парадигми «права людини – конституційні права людини – муніципальні права людини», по-перше, базується на факторі очевидної важливості своєї інституційної структури; але, по-друге, особливо в історичному усвідомленні та розумінні, сконструйована «за принципом піраміди, перевернутої на свою вершину», бо у історичній ретроспективі першими у період Античності в межах міст-держав Стародавньої Еллади виникають муніципальні права людини, потім в римських містах-муніципаліях вони посилюються і трансформуються у межах Республіканського Риму в прообраз конституційних прав людини (*ius gentium*) – і лише в період буржуазних революцій такі права набувають свого визнання, конституційної легалізації і легітимації народом. Своєю чергою, міжнародно-правове значення і свою визначальну роль права людини як міжнародно-правовий інститут, а потім й як галузь міжнародного публічного права – міжнародне право прав людини, – набувають у другій половині ХХ ст. в період формування ООН, як основоположна управлінська парадигма формування і пріоритетного існування і функціонування цієї організації. Отже, можна обґрунтовано стверджувати, що взаємозв'язок між елементами наведеної парадигми є не тільки історичний – він володіє органічними та змістовно-варіативними властивостями, що надає нам реальні можливості розглядати і досліджувати такі елементи не тільки автономно, але й у системній контекстуальній єдності. Ба більше, враховуючи об'єктивний характер процесів становлення і розвитку цієї управлінської парадигми, можна констатувати, що її потенціал універсальності є таким очевидно-зримим і функціонально-суттєвим, а також таким праксеологічно-могутнім, що вона реально виникає, формується, проявляється, продукується, застосовується і використовується на різних рівнях нормативного управління, а саме: а) *на рівні конституційного права національної держави* – де це детермінується, по-перше, конституційно-правовою формалізацією,

регламентацією, регулюванням і легалізацією інституту прав людини та інституту локальної демократії, побудовою їх генетично-функціонального взаємного зв'язку та взаємної дії в конституційно-правовому просторі, де людина набуває відповідного конституційного статусу, що реалізується в межах держави (див. ст. 3, 5, 92, Розділ II Конституції України [2]); і, по-друге, формуванням, розвитком і вдосконаленням сучасного українського конституціоналізму, в якому права, свободи і обов'язки людини (особистості) і громадянина займають центральне місце; б) *на рівні МСВ національної держави* – де це детермінується, по-перше, особливою інституційно-екзистенційною та функціонально-просторовою роллю і значенням інституту локальної демократії у вигляді МСВ, що здійснюється в межах територіальних локальних людських спільнот (ТГ), які існують і функціонують в філософському стані повсякденності, тобто, зазвичай, в ординарних умовах існування і функціонування державності, коли людина, її групи та асоціації реалізують свій індивідуальний, груповий, колективний конституційно-правовий і муніципально-правовий статуси в органічній єдності саме в процесі існування і функціонування в локальному соціумі, причому, паралельно і одночасно зі здійсненням кожною людиною свого життєвого циклу, в процесі якого формуються, продукуються та реалізуються її екзистенційні інтереси (див. Розділ XI Конституції України); і, по-друге, особливою роллю і місцем МСВ, що воно займає в українському конституціоналізмі, враховуючи його ретроспективні та сучасні настанови; в) *на рівні міжнародної спільноти держав* – де цей рівень в досліджуваній проблематиці детермінований, по-перше, тим, що права, свободи і обов'язки людини виступають не тільки ординарним, а й пріоритетним об'єктом сучасних міжнародно-правової регламентації, регулювання, міжнародної нормопроектної діяльності та міжнародної нормотворчості; по-друге, формуванням феноменології глобального конституціоналізму [3], в межах якого інтерпретація інституту прав і свобод людини через призму настанов сучасного міжнародного публічного права формує: а) нормативний блок міжнародного права прав людини; б) системно-комплексний блок міжнародно-правових зобов'язань конкретної держави, що виникає на основі підписаних нею багатосторонніх міжнародних договорів гуманітарно-гуманістичної орієнтації, що носять для неї обов'язковий характер (як результат міжнародної імплементації норм міжнародного права –авт.); в) що втілюється в зобов'язаннях держави відтворити такі зобов'язання у вигляді запозичення норм міжнародного права в національну систему конституційного законодавства (як результат національної імплементації норм міжнародного права –авт.); і, по-третє, активізації процесів формування складових елементів глобального конституціоналізму, що зав'язані на правах і свободах людини – економічний конституціоналізм, екологічний конституціоналізм,

соціетальний конституціоналізм, мілітарний конституціоналізм [4], в рамках якого розвивається мілітарний муніципалізм [5] тощо.

2. Розуміння того, що проблематика формування, функціонування, розвитку і вдосконалення профільної управлінської парадигми в контексті її глобального вимірювання, напряму є пов'язаною з феноменологією глобалізації, що виступає основоположною умовою існування людської цивілізації в межах державно організованих соціумів та міжнародної спільноти держав на рівні ООН, дає нам можливість усвідомити, зрозуміти та побудувати чітку уяву про стратегічні роль і значення глобалізаційної феноменології. Ба більше, саме в умовах глобалізації, особливо її якісно нової форми – правової глобалізації, що детермінує глобальні процеси щодо супроводження і забезпечення правового розвитку держав та їх міжнародних інституцій в контекстуалізації вирішення екзистенційних питань існування і функціонування людської цивілізації, через застосування оптимальних і ефективних механізмів міжнародного нормопроєктування і міжнародної нормотворчості в межах вдосконалення системи міжнародного договірної права – об'єктивується та контекстуалізується роль і значення конституціоналізму як політико-правової системи суспільства і держави, «універсального носія теоретичної енергії сучасного конституційного права основної парадигми конституційної практики, критерію конституційності діяльності та активів суб'єкта права, умови становлення «динамічної конституційної юриспруденції» (М.П. Орзіх) [6].

Саме в її контексті відбувається трансформація сучасної управлінської парадигми – від суто «державницького» підходу до *людиноцентристського*. У центрі цієї системи стоїть не апарат примусу, а забезпечення прав і свобод людини на всіх рівнях – від глобального до локального. Отже, спостерігаються такі блоки трансформації: *I. Еволюція управлінської парадигми* – вона раніше розглядалася як ієрархічний процес (концепт «команда – виконання»). Сьогодні ж домінує концепція *Human Rights-Based Approach (HRBA)* – підхід, що ґрунтується на правах людини – в її основі лежать наступні концептуальні настанови: а) *від об'єкта до суб'єкта*: людина більше не виступає лише об'єктом управління; вона стає активним учасником (стейкхолдером), який має право впливати на рішення; б) *формування сервісної держави*: органи публічної влади (і державної і самоврядної /муніципальної/) розглядаються як ординарні надавачі послуг, а права людини – як стандарт якості цих послуг; *II. Конституційні права – як фундамент всієї правової системи*. Отже, Конституція України (зокрема Розділ II) визначає каталог прав, які є невідчужуваними та непорушними. У системі управління вони виконують дві ролі: а) *обмежувач*: держава не може приймати управлінські, в тому числі й нормативні рішення, що звужують зміст існуючих прав; б) *дороговказ*: будь-яка управлінська стратегія держави та її інституцій

повинна бути спрямована і скерована на реалізацію конституційних цінностей (гідність, рівність, безпека); *III. Муніципальні права людини, як новий вимір нормативізації прав людини* – отже, треба усвідомлювати, що з одного боку, муніципальні права – це не окремий вид прав, а конституційні права, що реалізуються в межах МСВ. Разом з тим, з іншого боку, це є безпосередньою та специфічною інтерпретацією конституційних прав, що набувають самостійного і стратегічного значення, враховуючи суцільно локальний рівень їх реалізації та важливість для організації повсякденного життя людини, її груп та асоціацій [7], тобто це рівень, де право стає «відчутним»; *IV. Шляхи вдосконалення управлінської моделі* – отже, для того, щоб права людини не залишалися декларативними і зафіксованими лише на папері Конституції, управлінська парадигма має вдосконалюватися через: а) *децентралізацію*: саме в її умовах спостерігається наближення ресурсів і повноважень до людини – звідси чим ближче влада до людини-жителя і одночасно члена ТГ, тим легше захистити її муніципальні права, а також такі права її груп та асоціацій; б) *цифровізацію (Digital Rights)*: коли забезпечення доступу до публічних послуг онлайн (Дія, е-демократія), що мінімізує корупцію та бюрократичний тиск, стає ординарним елементом повсякденного життя; в) *інклюзивність*: коли реалізуються настанови реального врахування потреб маломобільних груп, ветеранів та ВПО при плануванні міського простору; г) *підзвітність*: спостерігається запровадження чітких індикаторів для місцевих чиновників, що базуються на рівні задоволеності прав жителів-членів ТГ.

Отже, муніципальні права – це «права на відстані витягнутої руки». Це права, що інтерпретовані до локального рівня існування людини та такі, що використовуються жителями-членами ТГ для реалізації своїх екзистенційних інтересів.

Резюмуючи, можна зазначити, що перспективи розвитку і вдосконалення управлінської парадигми «права людини – конституційні права людини – муніципальні права людини» в умовах правової глобалізації характеризуються інноваційністю та об'єктивізацією виникнення нових управлінсько-праксеологічних підходів, що відповідають зростаючим потребам людини, її груп та асоціацій.

Література

1. Баймуратов М.О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада в Україні: основні ознаки й особливості. Актуальні проблеми виконання законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації». 2003. С. 71–87.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 31. Ст. 140.

3. Львова Є.О. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 294 с.

4. Баймуратов М., Кофман Б. Мілітарний конституціоналізм: доктринальні та праксеологічні підходи до формування феноменології. Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development» (December 16-18, 2022). No 136. Geneva, Switzerland. P. 228–236.

5. Баймуратов М., Кофман Б. Мілітарний муніципалізм: доктринальна ідея чи об'єктивні потреба та необхідність. Право України. 2024. № 6. С. 38–60. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001503974>

6. Орзих М.П., Крусян А.Р. Сучасний конституціоналізм: теорія та перспективи розвитку. URL: http://www/kspmr.com/MAG/?id_article_4d a 0dac591.

7. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Муніципальні права людини як нова константа національного муніципального та конституційного права. Право України. 2020. № 10. С. 63–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_10_7

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-4>

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ: СТАТИСТИКА ТА МЕЖИ ЗАСТОСУВАННЯ ДО ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Білиба Ангеліна Віталіївна

аспірантка кафедри кримінального права,

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

У травні 2024 року Законом України № 3687-IX від 08.05.2024 Кримінальний кодекс України (далі – КК України) доповнено статтею 81-1, яка запровадила механізм умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк для укладення контракту про проходження військової служби. Норма діє виключно під час мобілізації та/або воєнного стану й спрямована на посилення Збройних Сил України за рахунок засуджених [1; 2].

Статистика застосування норми демонструє її активне використання. За даними Департаменту з питань виконання кримінальних покарань